

Ook vogelaars verstoren rust van vogels

Jan Kuys

Vogelbescherming Nederland waagt zich niet aan uitspraken over hoe vaak en hoe ernstig vogelaars en onderzoekers de rust van vogels verstoren, maar dat ook zij regelmatig de oorzaak zijn van onderbroken maaltijden, verstoorde middagdutjes of tegenvallende broedsuccessen van vogels staat buiten kijf. "Vogelaars zijn een gevaarlijke groep recreanten voor vogels", staat in de onlangs verschenen brochure 'Vogels en recreatie; handvat ter voorkoming van verstoring'. Vooral het onvoorspelbare gedrag van vogelaars – stilstaan, dan weer wandelen, een stukje van het pad af – zijn activiteiten waar vogels onrustig op reageren.

De toenemende recreatiedruk in ons land was voor Vogelbescherming Nederland aanleiding een literatuurstudie te (laten) doen naar de mate, waarin vogels daar last van hebben. Een lastig onderwerp, omdat veel factoren de uitkomst beïnvloeden. Niet iedere soort is even gevoelig voor verstoring, ook de omgeving is vaak bepalend. In een bos reageren vogels anders dan op een open vlakte, zoals ze ook verschillend reageren als ze broeden of voedsel zoeken. En als je de afstanden meet waarop groepen onrustig worden dan wel op de wieden gaan, blijkt vrijwel elke meting een verschillende uitkomst te geven.

Het begint al met de vraag: Wat is verstoring? De samenstellers hanteren een ruime definitie, waarin bijvoorbeeld ook een hogere hartslag als een verstoringreactie is opgenomen. De definitie luidt: "Alle reacties in gedrag of van fysiologische aard ten gevolge van de aanwezigheid van mensen". Maar een verstoringreactie kan ook zijn dat een vogel zijn heil voorgoed in een ander gebied zoekt. Een gebied met bijvoorbeeld minder voedsel en dus minder kans op broedsucces.

Verstoring kost tijd en energie. In het broedseizoen kan het leiden tot minder jonge vogels, in andere seizoenen tot minder voedselopname of meer energieverbruik, waardoor de conditie van de vogels wordt aangetast. Op de lange duur zouden verstoringen zelfs gevolgen kunnen hebben voor hele populaties, maar zo'n rechtstreeks verband is moeilijk aan te tonen.

Een verhoogde hartslag en vluchtgedrag zijn twee uiterste reacties op verstoring. Omdat het onderzoeken van een verhoogde hartslag een ingewikkelde zaak is geldt het vluchtgedrag als een beter criterium om de mate van verstoring te meten. Daarbij kijken onderzoekers naar de afstand tussen verstoringbron en vogel. Die afstand geeft een indicatie

van hoe schuw of hoe mak de vogel is op het moment dat die onrustig wordt. Vergelijkingen met andere soorten zijn op deze wijze makkelijk te maken, hetgeen niet wil zeggen dat daarmee meteen duidelijk is, waarom een vogel opvliegt. Vogels op eieren laten zich niet zo makkelijk verjagen, omdat een goede incubatie bepalend is voor het broedsucces. Als de vogels jongen hebben is het voor de oudervogel minder belangrijk om bij de jongen te blijven. Ze zullen er eerder vandoor gaan dan tijdens het broeden. Vogels nemen bij het foerageren meer risico's naarmate de honger groter is.

Bij gewenning zullen vogels steeds minder reageren op een verstoringsbron. Als echte dreiging uitblijft zullen ze na verloop van tijd minder snel opvliegen. Wandelaars die evenals vele andere wandelaars het pad volgen zullen daarom door de vogels minder snel als verstorend worden ervaren dan wandelaars die kris-kras door een gebied rondstruinen.

De brochure geeft voor alle soorten van de Rode Lijst de onderzochte verstoringseffecten, de soortgevoeligheid, de habitatgevoeligheid en de populatie-effecten. Voorts wordt aangegeven waar de betreffende soort het meest onder te lijden heeft.

De samenstellers constateren dat de maximale verstoringsafstand (een gemiddelde van de maximaal gemeten afstanden) van ganzen rond 2730 meter ligt. Voor zwanen noemen zij een afstand van 225 meter. Duidelijk is dat dit bovenwaarden zijn. Bij zangvogels is de gemiddelde verstoringsafstand met 20 meter klein. Dat komt vooral omdat veel zangvogels in besloten gebieden broeden. Voor steltlopers is de gemiddelde afstand vastgesteld op zo'n 130 meter, maar deze groep kent veel variatie. De Kanoet heeft bij voorbeeld een kleine verstoringsafstand (40 meter), voor Wulpen treedt al bij 300 meter verstoring op.

De gepresenteerde gegevens dienen echter met de nodige voorzichtigheid te worden behandeld. De brochure bevat veel hulpwerkwoorden als kunnen en zullen. Toch hoeft aan een aantal uitgangspunten van het onderzoek niet getwijfeld te worden. Zo staat vast dat de recreatiedruk in natuurgebieden toeneemt en dat dit meer en vaker verstoring van het vogelleven tot gevolg heeft. Door deze inventarisatie beschikbaar te stellen aan bestuurders, ambtenaren, terreinbeheerders en overheden hoopt Vogelbescherming te bereiken dat zij in de toekomst, bij beslissingen over recreatie rekening houden met de bevindingen.

De brochure is mooi vormgegeven en opgesierd met aquarellen van Henk Slijper en Ed Hazebroek. Wie meer over het onderwerp wil weten vindt informatie in 'Verstoringsgevoeligheid van vogels', een door Vogelbescherming uitgegeven literatuurstudie van Bureau Waardenburg, waarop de net verschenen brochure is gebaseerd.